

Tilburg University

Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt

Wilthagen, Ton; Peijen, Roy; Dekker, Ronald; Bekker, Sonja

Publication date:
2014

Document Version
Early version, also known as pre-print

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Wilthagen, T., Peijen, R., Dekker, R., & Bekker, S. (2014). *Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt: Arbeidsmarktintrede, dienstverbandtransities, aansluiting vanuit het onderwijs*. Universiteit van Tilburg. https://www.tilburguniversity.edu/upload/dba8067e-97ae-484f-8c50-eeeb47d6c57b_Jeugdwerkloosheid%20Reflect%20maart%202014.pdf

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt

Arbeidsmarktintrede, dienstverbandtransities,
aansluiting vanuit het onderwijs

Ton Wilthagen
Roy Peijen
Ronald Dekker
Sonja Bekker

Tilburg, maart 2014

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
1 Jeugdwerkloosheid	2
1.1 Jeugdwerkloosheid en algemene werkloosheid.....	2
1.2 Jeugdwerkloosheid naar opleidingsniveau.....	3
1.3 Jeugdwerkloosheid onder migrantengroepen	5
2 Transitie van geen werk naar werk	6
2.1 Verschillen per leeftijdscategorie	6
2.2 Verschillen per opleidingsniveau.....	7
3 Transitie van tijdelijk werk naar vast	8
3.1 Verschillen per leeftijdscategorie	8
3.2 Verschillen per opleidingsniveau.....	10
4 Aansluiting opleiding naar de arbeidsmarkt	11
4.1 Baanzoekduur.....	11
4.2 Arbeidsmarktperspectieven; opleidingsniveau en sector	11
4.3 Aansluiting opleiding op de eerste baan en loon	12
5 Perspectief of niet: wat heeft de toekomst in petto?	13
Literatuurlijst	14
Bijlagen.....	15

Inleiding

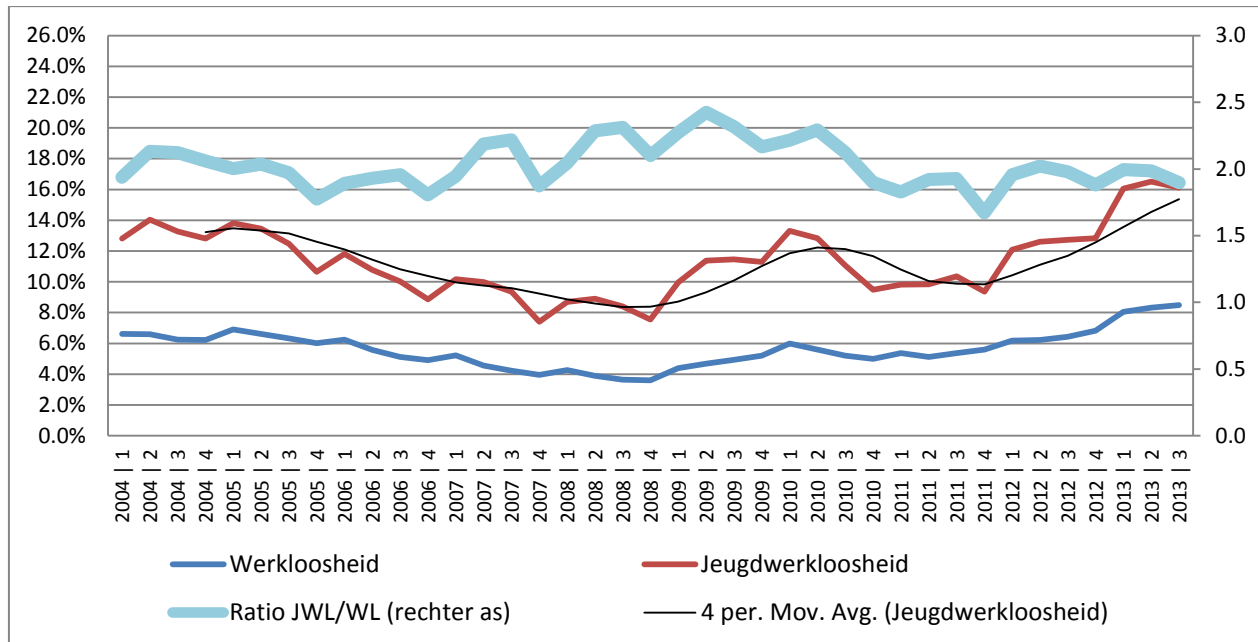
Dit rapport geeft een overzicht van de arbeidsmarktpositie van jongeren in Nederland. Jeugdwerkloosheid dient hierbij als uitgangspunt en wordt verbijzonderd naar opleidingsniveau. Daarnaast wordt jeugdwerkloosheid nadrukkelijk gecombineerd met andere arbeidsmarktkenmerken van jongeren. Vooral de tijdelijke baan karakteriseert het werk van jonge generaties. Dat heeft gevolgen, zowel voor het gemak waarmee jongeren een baantje kunnen vinden, als voor de kansen om met werk een stevige basis voor loopbaan en leven te creëren. Het hebben van werk betekent immers niet dat een jongere automatisch zijn of haar weg vindt op de arbeidsmarkt. Daarnaast vraagt dit rapport aandacht voor de groep 'oudere' jongeren tussen de 25 en de 30 jaar, die vaak niet meegenomen wordt in statistieken (Chung, Bekker, & Houwing, 2012). Ten slotte wordt er gekeken naar de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt.

1 Jeugdwerkloosheid

1.1 Jeugdwerkloosheid en algemene werkloosheid

Sinds de uitbraak van de wereldwijde financiële crisis rond september 2008 is de werkloosheid in Nederland verder toegenomen. In Figuur 1 is het verloop van de (jeugd)werkloosheid in Nederland per kwartaal te zien. Het jeugdwerkloosheidspercentage is sinds de crisis sterk gegroeid. Hoewel dit percentage in 2010 licht daalde, is er wederom een stijging van de jeugdwerkloosheid waar te nemen in 2012 met als hoogtepunt het 2^e kwartaal van 2013 (16,51%, nationale definitie). Daarbij is de jeugdwerkloosheid altijd hoger dan de algemene werkloosheid. Dat is verklaarbaar, omdat jongeren na het behalen van hun diploma meestal een tijd moeten zoeken naar een eerste baan. In ontwikkelde economieën is de jeugdwerkloosheid doorgaans twee tot drie maal hoger dan de werkloosheid voor oudere leeftijdsgroepen (Morsy, 2012). Figuur 1 vergelijkt de jeugdwerkloosheid met de algemene werkloosheid. Daaruit blijkt dat de ratio rondom de 2 schommelt: jeugdwerkloosheid in Nederland is ongeveer het dubbele van de algemene werkloosheid. Enerzijds stelt dat gerust, omdat Nederland hiermee nog steeds een 'aanvaardbaar' percentage jeugdwerklozen heeft. Anderzijds is de jeugdwerkloosheid historisch gezien aan de hoge kant voor Nederland. Bovendien is jeugdwerkloosheid een beperkte indicator indien de arbeidsmarktpositie van jongeren beschouwd moet worden. Een belangrijke vraag hierbij is welk deel van de jeugdwerkloosheid conjuncturele kenmerken heeft en welk deel een structureel karakter heeft. Afhankelijk van de aard van werkloosheid zal toekomstige economische groei in meerdere of mindere mate arbeidsmarktobstakels voor jongeren wegnemen. Ook de vergrijzing van de samenleving is niet per se een tovermiddel voor het oplossen van (jeugd)werkloosheid. Op basis van een vergelijking tussen Europese landen concludeert het RWI (2011, p. 106) dat de omvang van het aandeel jongeren in de bevolking niet correleert met de omvang van jeugdwerkloosheid, wat betekent dat met het schaarser worden van jongeren de jeugdwerkloosheid niet automatisch afneemt.

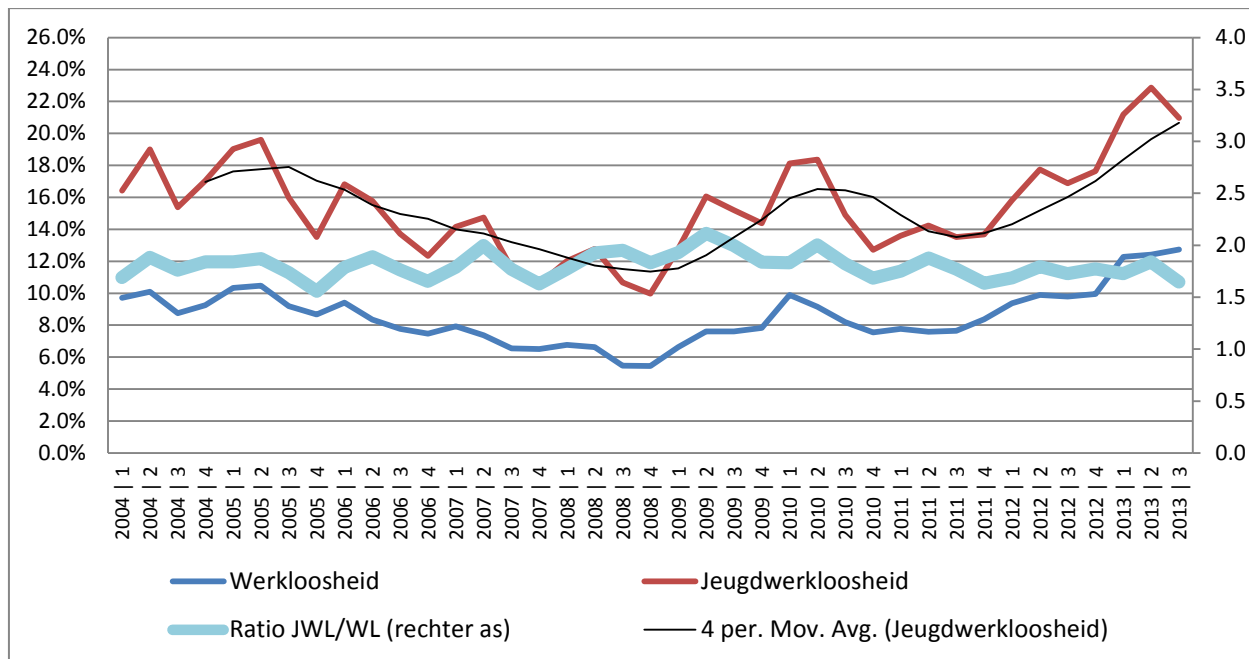
Europees gezien is opvallend dat Nederland het afgelopen jaar een relatief sterke groei van de algemene werkloosheid vertoont, een groei die na Griekenland, Cyprus en Italië nergens in de EU zo scherp is geweest. Ondanks deze scherpe stijging heeft Nederland op dit moment een relatief gunstige positie: in januari 2014 werden de laagste percentages (volgens de internationale definitie) opgetekend in resp. Duitsland (7,6%), Oostenrijk (10,5%) en Nederland (11,1%) (cijfers Eurostat).

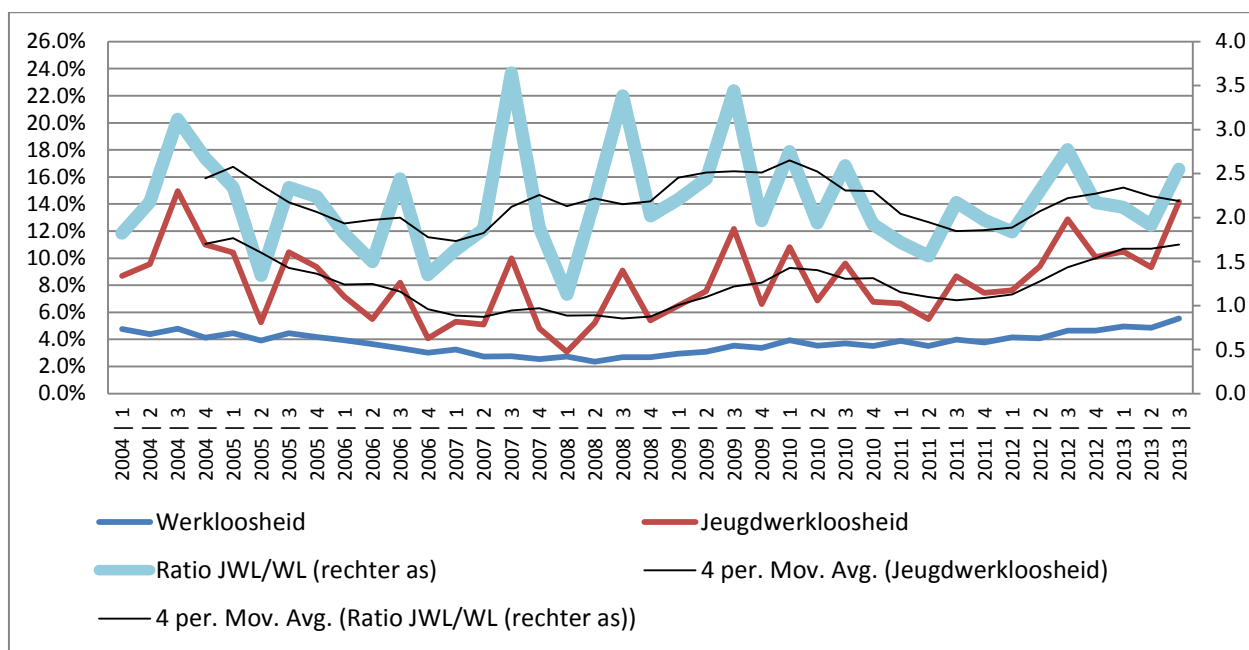
Figuur 1: Verloop werkloosheid en jeugdwerkloosheid voor alle opleidingsniveaus per kwartaal in %, Nederland 2004-2013 | Bron: CBS/Statline (2013)

1.2 Jeugdwerkloosheid naar opleidingsniveau

Ten eerste is het relevant een onderscheid te maken tussen verschillende groepen jongeren. Er is gekeken naar jeugdwerkloosheid voor laag- en hoogopgeleiden. Het werkloosheidsverloop voor zowel laag- als hoogopgeleiden is weergegeven in respectievelijk Figuur 2 en Figuur 3. Na het bestuderen van beide grafieken valt op te maken dat de (jeugd)werkloosheid het hoogst is onder de laagopgeleiden in Nederland met 21% als meest recente cijfer; onder hoogopgeleiden is dit 14%. De ratio jeugdwerkloosheid versus algemene werkloosheid is bij laag opgeleiden echter lager dan bij hoog opgeleiden. Onder hoogopgeleiden is een volatiel verloop te zien waarin de jeugdwerkloosheid sterk schommelt. Dit volatiele patroon in kwartaalcijfers wordt veroorzaakt door seizoenseffecten, waarvan de belangrijkste is dat er aan het einde van een schooljaar heel veel jongeren in 1 keer de arbeidsmarkt betreden. Naast de verschillen in opleidingsniveau is er een groot verschil in jeugdwerkloosheid naar etnische achtergrond. In 2011 was 8% van de autochtone beroepsbevolking tussen de 15 en 24 jaar werkloos, ten opzichte van 11% van de westerse allochtone en 23%, dus bijna 1 op 4, van de niet-westerse allochtone beroepsbevolking in die leeftijdsgroep (CBS, 2012, p. 104). In deze laatste groep zijn jongeren met een laag/lager opleidingsniveau oververtegenwoordigd.

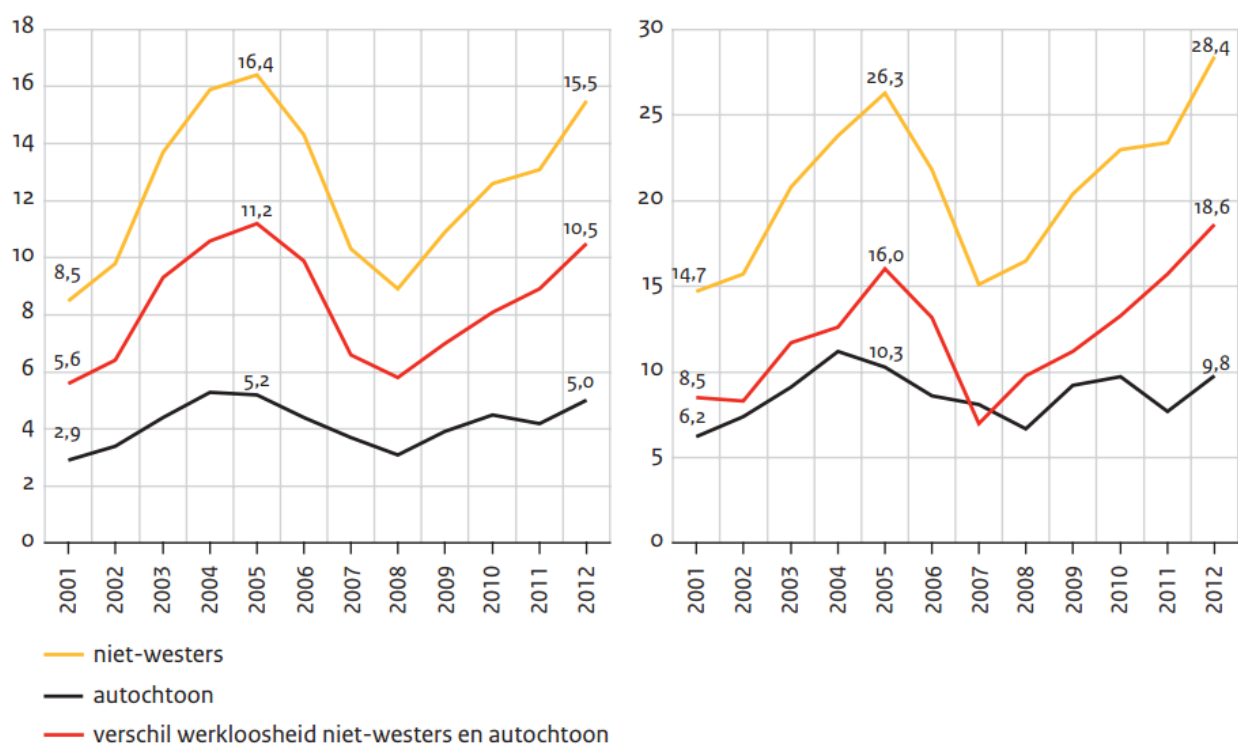
Figuur 2: Verloop werkloosheid en jeugdwerkloosheid onder laagopgeleiden per kwartaal in %, Nederland 2004-2013 | Bron: CBS/Statline (2013)

Figuur 3: Verloop werkloosheid en jeugdwerkloosheid onder hoogopgeleiden per kwartaal in %, Nederland 2004-2013 | Bron: CBS/Statline (2013)

1.3 Jeugdwerkloosheid onder migrantengroepen

De werkloosheid van niet-westerse migranten lag in 2012 ruim drie keer zo hoog als die van autochtone Nederlanders. Van de niet-westerse migranten is 16% werkloos, tegen 5% van de autochtone Nederlanders. De jeugdwerkloosheid is nog beduidend hoger. Meer dan een kwart van de niet-westerse jongeren is werkloos. Bij de autochtone Nederlanders is een op de tien jongeren werkloos. De jeugdwerkloosheid ligt bij de verschillende migrantengroepen tussen de 25 en 29%, behalve bij de Marokkaanse Nederlanders, van wie 37% werkloos is. Daarbij dient opgemerkt te worden dat de werkloosheid onder de tweede generatie hoger is dan onder de eerste generatie (met de Antilliaanse groep als uitzondering). Figuur 4 geeft de verschillen in werkloosheidsverloop tussen autochtonen en migrantengroepen weer.

Bron: CBS (EBB'01-'12)

Figuur 4: Werkloze beroepsbevolking niet-westerse migranten en autochtone Nederlanders, totale groep (grafiek 4A) en jongeren van 15-24 jaar (grafiek 4B), 2001–2012. | Bron: Jaarrapport Integratie SCP (2014)

2 Transitie van geen werk naar werk

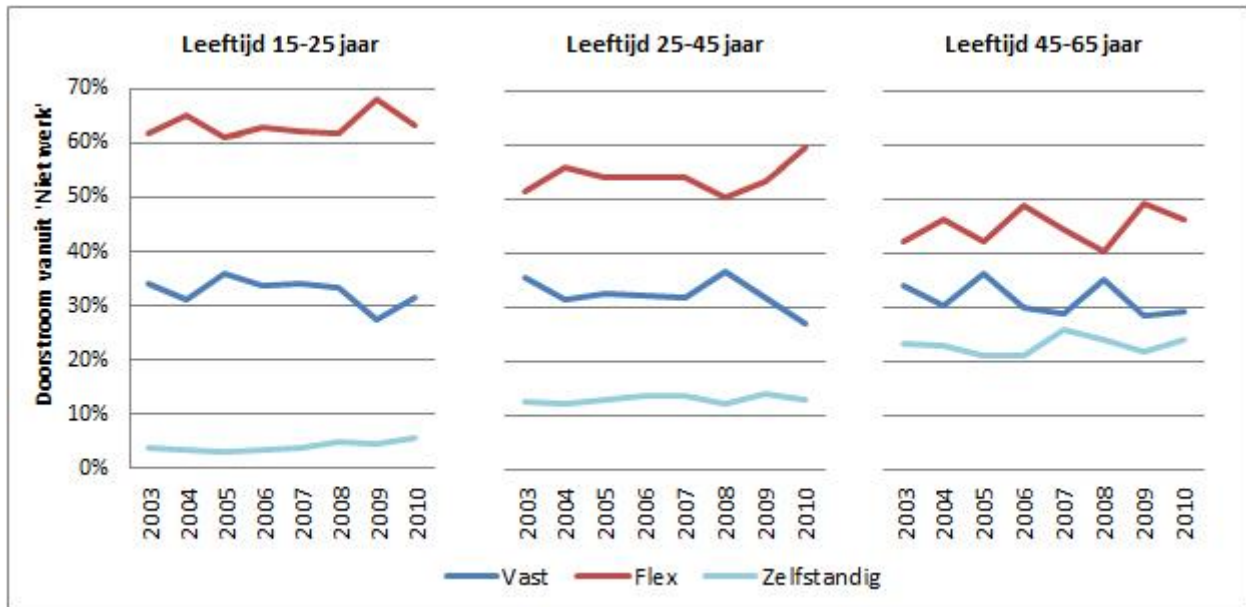
2.1 Verschillen per leeftijdscategorie

Een belangrijk aspect van de arbeidsmarktpositie van jongeren is het type arbeidscontract waarin Nederlandse jongeren instromen. Meer dan de helft van de werkende jongeren heeft een tijdelijk contract (data Eurostat, 2013 2e kwartaal). Deze cijfers worden bevestigd door cijfers over transitie van geen werk naar werk. Figuur 4 laat de instroom in werk zien van mensen zonder werk die overgaan naar of een vast contract, of een flex-contract of die als zelfstandige zonder personeel (ZZP) zijn gaan werken in de periode 2003-2010, uiteengezet per leeftijdscategorie. Het betreft de verandering in dienstverband na één jaar; hierbij moet worden opgemerkt dat het aandeel van mensen dat blijft in de categorie 'Niet werk', niet is opgenomen in de grafiek. Om de reden dat deze percentages vrij hoog liggen en dit de grafiek onleesbaar zou maken. De totale instroom in werk is voor jongeren hoger dan voor ouderen; in 2010 was het voor de leeftijdscategorie 15-25 jaar 20,97%, voor de groep 25-45 jaar 23,28%, en voor 45-65 jaar was dit slechts 6,04%. Wanneer we werkzoekende jongeren vergelijken met oudere werkzoekenden, is de kans om werk te vinden voor jongeren beduidend hoger dan voor 45 plussers.

Uit Figuur 4 valt op te maken dat van de instroom in werk het aandeel dat instroomt in een flex-contract het hoogst is onder de leeftijdscategorie van 15-25 jaar. De groeiende instroom in tijdelijk werk is ongeveer gelijk aan de afname in de instroom in vaste dienstverbanden in diezelfde leeftijdscategorie. Het aantal instromers dat als ZZP'er aan het werk gaat is zeer laag. Verder is er een stijgende trend te zien in de instroom van niet-werkenden naar flex-contracten in de leeftijdscategorie van 25-45 jaar wat gezien de grafiek duidelijk ten koste is gegaan van de instroom in vaste contracten.

Interessant om te zien zijn de verhoudingen in de instroom in verschillende typen arbeidsrelaties tussen de drie leeftijdscategorieën. Naarmate de leeftijd toeneemt liggen de instroomcijfers voor de verschillende arbeidsrelaties dichter bij elkaar; flex-contracten worden vooral door de jongere leeftijdscategorie als instroomroute gebruikt. De oudere niet-werkenden gebruiken het zelfstandig ondernemerschap vaker als instroomroute.

Opmerkelijk is ook dat van de niet-werkenden die een jaar later werk gevonden heeft een relatief stabiel percentage van ongeveer 30 procent een vaste baan heeft gevonden. Nog opmerkelijker is wellicht dat dit voor niet-werkenden uit alle leeftijdscategorieën geldt en dus ook voor jongeren.

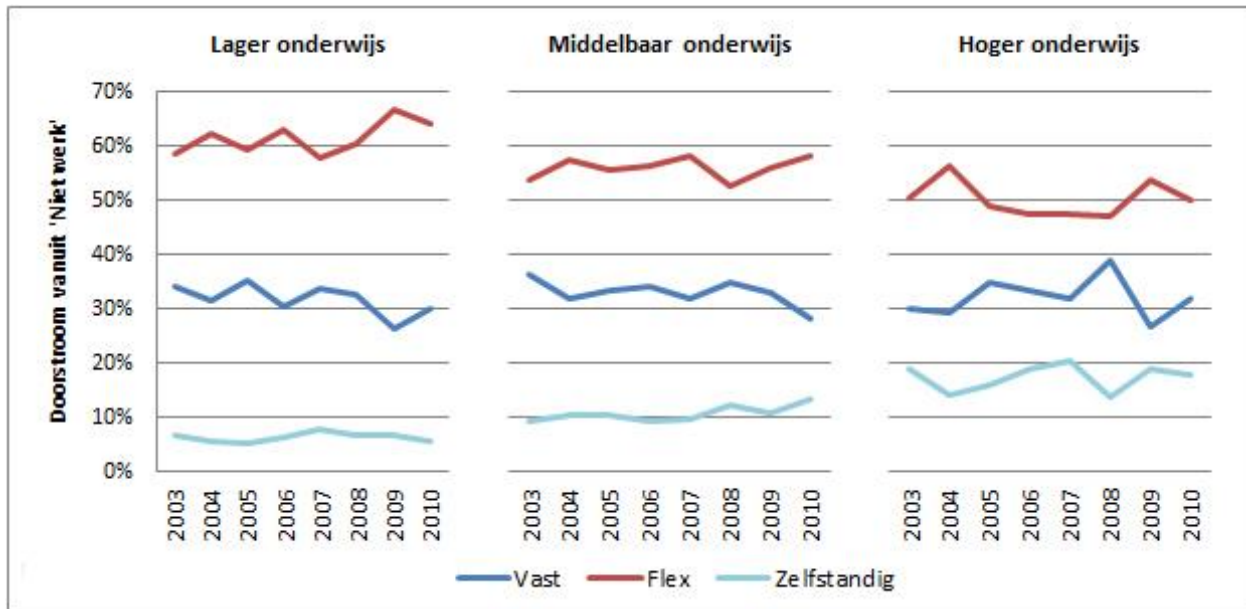
Figuur 4: Instroom vanuit 'Niet werk' naar leeftijdscategorie in %, Nederland 2003-2010 | Bron: CBS/Statline (2013)

2.2 Verschillen per opleidingsniveau

Figuur 5 presenteert de aandelen in de instroom van niet-werkers naar een vast contract, flex-contract of een ZZP-positie in de periode 2003-2010 uiteengezet per opleidingsniveau. Het betreft de verandering in dienstverband na één jaar en wederom is het aandeel mensen dat blijft in de categorie 'Niet werk' niet opgenomen in de grafiek. De instroom in werk is voor hoogopgeleiden hoger dan voor laag opgeleiden; in 2010 was het voor laagopgeleiden 11,54%, middelopgeleiden 17,21%, en voor hoogopgeleiden was dit 19,49%. In de tijdsperiode 2003-2010 is dit percentage ten opzichte van 2003 voor alle opleidingsniveaus gestegen met uiteraard een daling na de uitbraak van de financiële crisis.

Voor de laagopgeleiden stromen in naar werk via een flex-contract. . De verschillen met betrekking tot de instroomroute tussen opleidingsniveaus is minder scheef dan het geval was bij de leeftijdscategorieën. Ook bij de onderverdeling tussen opleidingsniveaus is het opmerkelijk om te zien dat van de niet-werkenden die een jaar later werk gevonden heeft een relatief stabiel percentage van ongeveer 30 procent een vaste baan heeft gevonden. En dat er wat betreft het vinden van vaste banen dus weinig verschil is tussen opleidingsniveaus.

Samenvattend kunnen we stellen dat jongeren vanuit een situatie van niet werk makkelijker aan werk komen dan 45 plussers (en iets minder makkelijk dan 25-45 jarigen) en, weinig verrassend, dat hoger opgeleiden makkelijker aan het werk komen dan lager opgeleiden. Voor alle niet-werkenden is een flexbaan een belangrijke route naar werk. Dat geldt in hogere mate voor jongeren en laagopgeleiden. Voor ouderen en hoger opleiden is het zelfstandig ondernemerschap belangrijker als route naar werk ten opzichte van jongeren en lager opgeleiden. Voor alle leeftijds- en opleidingscategorieën vormt de vaste baan een relatief stabiel percentage van de instroom naar werk.

Figuur 5: Instroom vanuit 'Niet werk' naar opleidingsniveau in %, Nederland 2003-2010 | Bron: CBS/Statline (2013)

3 Transitie van tijdelijk werk naar vast

Voor deze en de vorige paragraaf is gebruik gemaakt van CBS data zoals die beschikbaar zijn gemaakt via Statline. Deze data kennen een paar beperkingen voor wat betreft de definities en de beschikbaarheid van data voor de meest recente jaren. Dat laatste is de reden dat in de grafieken niet verder kan worden gekeken dan 2010. Gezien de economische ontwikkeling na 2010 ligt voor de hand dat de negatieve effecten (meer uitstroom naar 'niet werk', minder instroom in werk, minder doorstroom naar 'vast werk' zich sterker zullen voordoen in de periode 2010-2014.

Een andere belangrijke beperking ligt in de definitie van flexibele arbeidsrelatie. Tot 2010 werden 'contracten voor bepaalde tijd met uitzicht op vast' en 'contracten voor bepaalde tijd met een contract duur van 1 jaar of langer' door het CBS als vaste banen beschouwd en dus niet als 'flexibele arbeidsrelatie'. Dat is daarna aangepast. Bij de hier en in de vorige paragraaf gepresenteerde transitiecijfers is dus sprake van een lichte overschatting van de transities naar vaste banen (met name vanuit 'niet werk'). We hebben geen reden om aan te nemen dat deze definitiekwestie de uitkomsten voor verschillende leeftijds- of opleidingscategorieën veel zal veranderen.

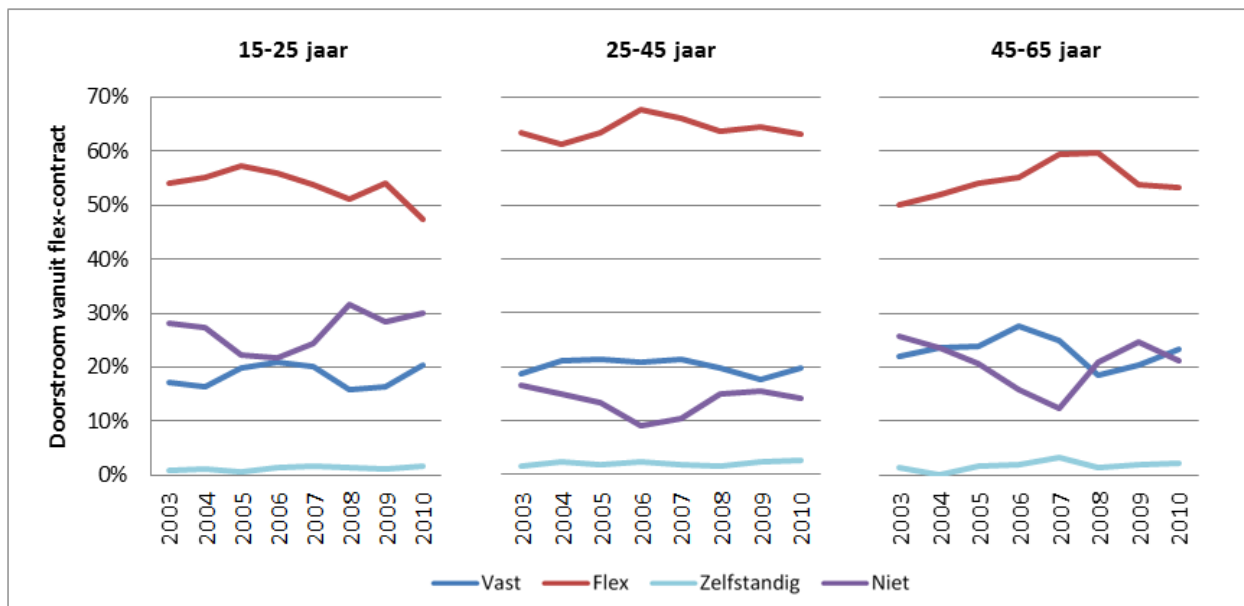
3.1 Verschillen per leeftijdscategorie

Figuur 6 presenteert de doorstroom van flex-werkers naar een ander dienstverband na één jaar, in de periode 2003-2010, uiteengezet per leeftijdscategorie. Onderstaande figuur laat duidelijk zien dat de uitstroom vanuit een flex-contract naar geen werk is gestegen rond het jaar 2008. Voor alle leeftijdscategorieën is de doorstroom van een flex-contract naar een vast contract om en nabij de 20% in 2010.

Zorgwekkend is de afname in de doorstroom van flex-contract naar een nieuw flex-contract in de leeftijdscategorie van 15-25 jaar, vooral omdat deze trend lijkt samen te hangen met een groter wordende transitie van flex-contract naar niet-werk. Het verloop van een flex-contract naar helemaal geen werk is

substantieel hoger voor deze leeftijdscategorie dan voor de oudere leeftijdscategorieën. Dit kan deels verklaard worden doordat schoolgaande jongeren geen nieuwe tijdelijke bijbaan meer vinden. Verder blijft men in de leeftijdscategorie 25-45 jaar vaker 'hangen' in de flex-contracten dan in andere leeftijdscategorieën.

De doorstroom naar vaste contracten is relatief stabiel rond een niveau van ongeveer 20%. Dit percentage is voor jongeren niet veel lager dan voor 25-45 jarigen en 45 plussers met hetzelfde vertrekpunt van een flexibel contract. Voor alle leeftijdscategorieën geldt een lichte dip in de doorstroom naar vast in 2008 (voor jongeren en 45 plussers) en 2009 (voor 25-45 jaar) met enig herstel in 2010.

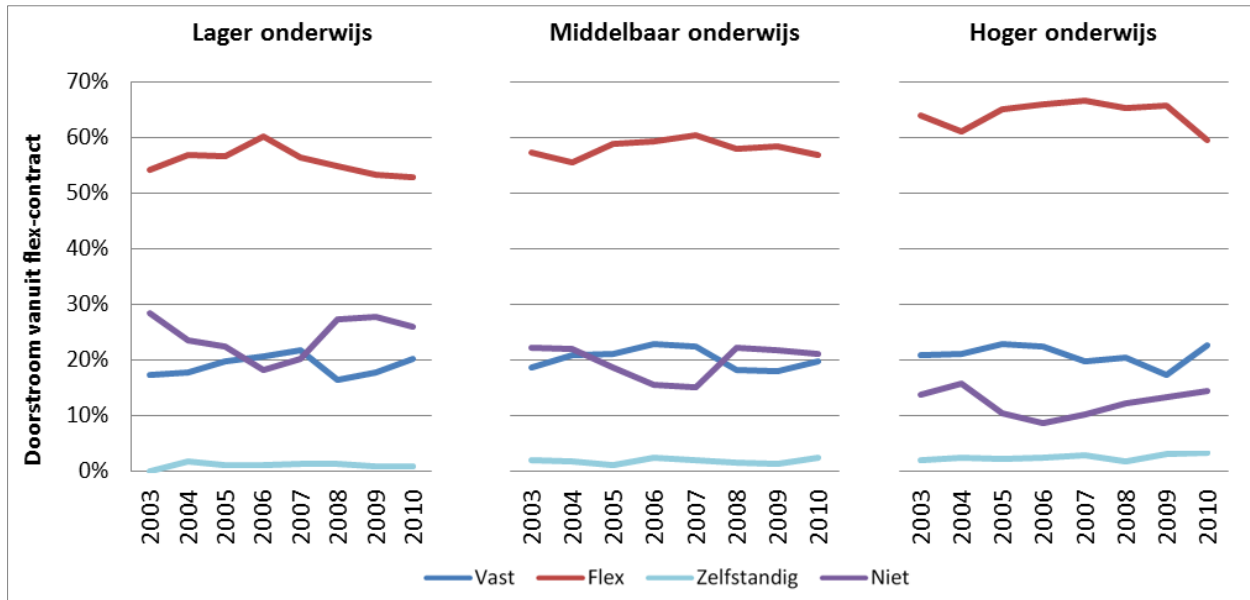
Figuur 6: Uitstroom vanuit een flex-contract naar leeftijd in %, Nederland 2003-2010 | Bron: CBS/Statline (2013)

Zowel Figuur 4 als Figuur 6 illustreert dat de huidige indeling in leeftijdscategorieën niet helemaal adequaat meer is voor het bestuderen van de arbeidsmarktpositie van jongeren. De ondergrens van leeftijd 15 is erg laag, wat als gevolg heeft dat schoolgaande jongeren die een bijbaan zoeken als werkloos worden meegeteld. Daarmee kan het probleem van werkzoekende jongeren overschat worden. Deels ondervangt CBS dit door naar baanzoekers te kijken die 12 uur of meer per week willen werken. Anderzijds is de leeftijd van 24 jaar laag om als bovengrens te hanteren (Chung et al., 2012). Vooral hoger opgeleide jongeren maken pas rondom die leeftijd een transitie naar de arbeidsmarkt. Door 24 tot 27-jarigen niet mee te rekenen in de jeugdwerkloosheidspercentages, kan het effect van werkloosheid onder jongeren worden onderschat. Deze redenering geldt nog sterker wanneer er gekeken wordt naar transitie van flex naar vast werk. Een tijdelijke bijbaan naast school is immers minder problematisch dan een tijdelijke baan in de levensfase van gezinsvorming. In Europa heeft de leeftijdsgroep 25-34 jaar veel vaker een tijdelijk contract dan oudere leeftijdsgroepen (Chung et al., 2012). Het is in dat perspectief noemenswaardig dat in Nederland 20 procent van de werkenden op dertigjarige leeftijd nog steeds een tijdelijk contract heeft in 2010 (Europese Commissie, 2011). Ook is het hebben van een vast contract voor werknemers onder de 35 jaar gedaald van

63% in 2006 tot 53% in 2009 (CBS, 2010). Dergelijke cijfers komen overeen met de constatering van het SCP (2013) dat in 2010 één op de vijf werknemers met een arbeidsverleden van zes tot tien jaar nog een tijdelijke aanstelling met uitzicht op een vast dienstverband heeft. Dit was in 1996 slechts 7%, wat betekent dat het langer duurt voordat werkenden een transitie van een tijdelijke aanstelling naar een vaste aanstelling maken. Voor de nabije toekomst kunnen we dus verwachten dat de groeiende flexibiliteit op de arbeidsmarkt een impact zal hebben op de arbeidspatronen van jongeren, waarbij ook 'oudere' jongeren vaker een tijdelijke aanstelling zullen hebben (Bekker, 2013). Dit staat haaks op de gedachte dat een tijdelijke baan een (relatief snelle) opstap is naar een vaste aanstelling. De uitstel van een stap naar een vaste baan betekent in de context van de huidige wetgeving en beleid, dus de bestaande en goeddeels niet veranderde arbeidsmarktinstituties, dat jongeren langere tijd de nadelen van flexibele arbeid ondervinden. De Europese Commissie (2010) wijst in dit verband op negatieve persoonlijke consequenties als het afwisselen van tijdelijke contracten met perioden van werkloosheid, beperktere toegang tot werkloosheidsuitkeringen en onvolledige pensioenopbouw. Bovendien vergroot tijdelijk werk de kans op lagere lonen en verkleint het de deelname aan werkgerelateerde opleidingen (zie voor een overzicht van de langetermijngevolgen van jeugdwerkloosheid en flex werk voor de loopbaan Chung et al., 2012). Ook de maatschappelijke en economische consequenties van langdurig flex werk zijn aanzienlijk, zoals een tweedeling in de arbeidsmarkt, onderinvestering in scholing van de beroepsbevolking, lagere lonen voor hetzelfde werk, minder kans op het verwerven van een eigen woning (moeilijke toegang tot hypotheek en leningen) en het uitstellen van relatievorming en het stichten van een gezin. Dergelijke negatieve gevolgen kunnen voor de Nederlandse situatie meer of minder aanwezig zijn. Wel staat vast dat de hoge mate van flexibele arbeid onder Nederlandse jongeren ertoe leidt dat zij vaker dan eerdere generaties transitie van werk-naar-werk zullen maken, al dan niet afgewisseld met een korte periodes van werkloosheid (Dekker, Houwing, & Kösters, 2012; Muffels & Wilthagen, 2011).

3.2 Verschillen per opleidingsniveau

Figuur 7 laat de doorstroom zien van flex-werkers naar een vast contract, flex-contract, ZZP-positie of naar geen werk na één jaar in de periode 2003-2010, onderscheiden naar opleidingsniveau. De doorstroom van flex-naar-flex is hoger naarmate het opleidingsniveau hoger wordt. De doorstroom van flex naar niet-werk daalt met het opleidingsniveau, maar neemt voor alle opleidingscategorieën beduidend toe na 2008. De doorstroom van flex naar vast is voor alle opleidingscategorieën rond de 20% met een dip in 2008 en wat herstel in 2010 (Muffels & Wilthagen, 2011). Hoe hoger het onderwijsniveau hoe hoger de kans om een jaar later (na een flexbaan) als zelfstandige aan de slag te zijn. Maar gemiddeld over alle opleidingsniveaus is deze kans zeer laag (+/- 3 procent).

Figuur 7: Doorstroom vanuit een flex-contract naar opleidingsniveau in %, Nederland 2003-2010 | Bron: CBS/Statline (2013)

4 Aansluiting opleiding naar de arbeidsmarkt

4.1 Baanzoekduur

SEO Economisch Onderzoek (2012) heeft gekeken naar de gemiddelde baanzoekduur onder afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs die afgestudeerden in het studiejaar 2009/2010. De zoekduur is door het SEO gedefinieerd als de periode tussen het moment waarop de (bijna-) afgestudeerde begint met het actief zoeken naar een baan en het moment waarop hij of zij een baan vindt op het eigen niveau (SEO, 2012). Tevens is er gekeken naar de zoekduur naar een baan één niveau onder het gevolgde opleidingsniveau.

De baanzoekduur van een afgestudeerde aan het HBO varieert van één tot tien maanden (gemiddeld 4 maanden) wat uiteraard afhangt van de gevolgde opleiding. Hierbij is het opvallend dat vooral afgestudeerden aan een medische, technische studies en de lerarenopleidingen snel een baan vinden, waarbij degenen met een sociale of culturele studie er relatief lang over doen om een baan te vinden. Door het toenemende lerarentekort in het basisonderwijs vinden afgestudeerden aan de PABO snel een baan, ondanks dat dit de populairste HBO-opleiding is. Afgestudeerden met een academische graad zoeken daarentegen gemiddeld twee maanden tot ruim een jaar. Dit hangt uiteraard af van de gevolgde studie; vooral de medische en technische studierichtingen bieden perspectief tot het snel verkrijgen van een baan. Een gedetailleerd overzicht in de baanzoekduur voor afgestudeerden uit het hoger beroeps- en wetenschappelijk onderwijs is te vinden in de bijlagen; Figuur 8 en Figuur 9.

4.2 Arbeidsmarktperspectieven; opleidingsniveau en sector

Volgens het ROA (2013) zal de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt tot 2018 jaarlijks ongeveer 3,4% bedragen, wat tot 2018 een instroom van 1,66 miljoen nieuwe arbeidskrachten betekent. In vergelijking tot de afgelopen vijf jaar wordt vooral een stijging verwacht van instroom vanuit technische en economische opleidingen op HBO- en WO-niveau, en vanuit sociaal-culturele opleidingen op zowel MBO als op HBO-niveau.

Voor de komende jaren wordt de grootste instroom verwacht voor WO-groen, welke de grootste instroom van de werkgelegenheid laat zien.

Arbeidsmarktperspectieven van schoolverlaters zijn volgens het ROA (2013) over het algemeen matig voor afgestudeerden uit het MBO, HBO en WO, omdat het aanbod schoolverlaters het aantal baanopeningen overstijgt, hoewel deze perspectieven—tot 2018—sterk verschillen tussen en binnen de opleidingsrichtingen. Ongeacht het opleidingsniveau zal de arbeidsmarktsituatie voor mensen afgestudeerd aan een economische- of sociaal-culturele opleiding ongunstig zijn voor de komende jaren. Dit komt vooral door een relatief hoge instroom vanuit deze opleidingen op de arbeidsmarkt in combinatie met een krimpende werkgelegenheid (structurele krimp in de banken- en verzekeringssectoren, effect van bezuinigingen op welzijnswerk). De meest positieve arbeidsmarktvooruitzichten zijn er voor afgestudeerden aan medische- en zorgopleidingen; met name op MBO- en WO-niveau. Ook voor afgestudeerden aan een lerarenopleiding (m.u.v. talen en lichamelijke opvoeding) en voor groene MBO-opleidingen zijn de verwachtingen positief.

4.3 Aansluiting opleiding op de eerste baan en loon

Met behulp van de schoolverlatersenquête van het ROA kan de breedte van een opleiding op de arbeidsmarkt worden vastgesteld. Eveneens ziet men dan de uitwaaiing van werkenden met een bepaalde opleiding over verschillende beroepen en/of sectoren; het geeft aan in hoeverre een opleiding beroepsspecifiek is. Een algemene observatie is dat sinds het begin van de economische crisis de werkloosheid van pas gediplomeerde schoolverlaters over de volle breedte van het onderwijs is verdubbeld (voor het MBO zelfs verdrievoudigd). Bovendien heeft de economische crisis de arbeidsmarktkansen van lager opgeleiden aanzienlijk sterker verslechterd dan van hoger opgeleiden, wat kan samenhangen met verdringing op de arbeidsmarkt, maar ook kan leiden tot een toenemende tweedeling op de arbeidsmarkt. Toch verslechteren ook de perspectieven van hoger opgeleiden in snel tempo. Waar van de schoolverlaters op HBO-niveau in 2011 nog 40% een goede tot zeer goede kans op baan had is dat nu nog maar 17%. Voor WO-afgestudeerden is een goede tot zeer goede kans op baan verkleind van 40% in 2011 naar zo'n 6% op dit moment. Daarbij komt niet iedereen in een baan terecht die aansluit bij de studie. Eén jaar na het afstuderen werkt ongeveer 20% van de mensen met MBO-, HBO- of WO-opleiding buiten de richting van hun genoten opleiding. Circa 30% van de afgestudeerden aan groene, sociaal-culturele en economische opleidingen werkt buiten de eigen opleidingsrichting—met als uitzondering MBO-opleiding sociaal-cultureel en WO-opleiding in groen. Ook de opleidingen in de zorg en het onderwijs kennen weinig spreiding op de arbeidsmarkt.

Afgestudeerden die buiten hun opleidingsrichting werkzaam zijn, verdienen ongeveer 8% minder dan wanneer zij wel een aansluitende baan hebben. Dit valt waarschijnlijk te verklaren doordat de gebrekkige aansluiting resulteert in productiviteitsverlies. Toch zou voor brede opleidingen het loonverlies kleiner moeten zijn wanneer men buiten de opleidingsrichting werkt dan het geval is voor afgestudeerden aan een smalle opleiding. Dit blijkt inderdaad op te gaan voor de brede economische opleidingen en voor WO-opleidingen in letteren en in sociaal-cultureel, hoewel voor afgestudeerden aan de brede economische opleidingen op MBO- en HBO-niveau die werken buiten de richting blijkt dat de loonachterstand ten opzichte van binnen de richting gegroeid is sinds 1996.

5 Perspectief of niet: wat heeft de toekomst in petto?

Het is duidelijk dat ook voor de jongeren de crisis een aanmerkelijke verslechtering van hun arbeidsmarktpositie heeft veroorzaakt. Mocht de fragiele economische groei de komende jaren tot enig herstel van de arbeidsmarkt gaan leiden, dan is het geen automatisme dat de jongeren die nu aan de kant staan hiervan optimaal kunnen profiteren. Dat heeft te maken met structurele mismatches die er bestaan tussen het aanbod van jongeren (opleidingsniveau, opleidingsrichting) en de vraag naar werk. Bovendien hebben vooral jongeren te maken met een eveneens structurele ontwikkeling wat betreft de flexibilisering van de arbeid en arbeidsmarkt. Jongeren zijn oververtegenwoordigd in tijdelijke en flexibele banen en er bestaat het risico dat nieuw beleid (de inmiddels uitgestelde regel dat er niet langer drie tijdelijke contracten in drie jaar mogen worden aangeboden, maar drie contracten in twee jaar) dit onbedoeld verder in de hand zal werken. Transitievergoedingen, die ondersteuning kunnen bieden bij het wisselen van baan, staan in de huidige plannen niet open voor werknemers met een arbeidsovereenkomst van minder dan twee jaar. Veel jongeren met een tijdelijk contract kunnen deze daarom niet benutten als brug naar nieuw werk. Werk vinden is daarom nog niet meteen werk houden – de kans op periodes van werkloosheid is een reëel vooruitzicht voor jongeren. Met name lager-opgeleide en niet-westers allochtone jongeren zullen hier mee te maken krijgen, maar dat geldt ook voor hogeropgeleide jongeren met een, vanuit de arbeidsmarkt gezien, minder courante opleiding. Daar komt bij dat de Nederlandse arbeidsmarktinstituties nog steeds slecht inspelen op de veranderde arbeidsmarktpositie van jongeren – veel zekerheden, de kans op scholing in het bijzonder, maar ook het verkrijgen van een kredietwaardige status (hypotheek) en van werk naar werk regelingen zijn sterk gerelateerd aan het hebben van een vast contract en dat is voor een afnemende groep jongeren nog voorbehouden (Muffels, 2013). Ook de “oudere” jongeren, zij die een gezin hebben of zouden willen, zullen in de toekomst meer onzekerheid kennen op het gebied van werk en inkomen. De jongere van de toekomst is een jongere die regelmatig moet en zal wisselen van baan, die niet de inkomens- en pensioenopbouw zal kennen die vorige generaties hadden, die minder vaak en later een eigen huis zal kunnen kopen, die een grotere kans heeft op schulden (ook als gevolg van stijgende studiekosten) en die daarom op veel andere zaken zal proberen te bezuinigen. Het is anekdotisch bewijs, maar diverse jongeren geven aan zich in veel mindere mate te verzekeren dan hun ouders, niet alleen de ZZP’ers maar ook zij die in loondienst werken. In diverse opzichten dus een soberder perspectief. Al met al lijkt hiermee een in sociologische zin uniek fenomeen te ontstaan: voor het eerst na de Tweede Wereldoorlog is er een generatie jongeren die de kans loopt het minder goed te hebben dan hun ouders, wat betreft werk- en inkomenszekerheid, in weerwil van het gestegen opleidingsniveau.

Niet alleen individueel gezien heeft het veranderend arbeidsmarktperspectief van jongeren grote gevolgen. Een maatschappij die jongeren een slechte start geeft, gaat onzorgvuldig en riskant om met het menselijk kapitaal dat de komende vijftig jaar de economie en welvaart moet dragen. Hun toekomst is onze toekomst, zoals een Europese politieke partij het eerder formuleerde.

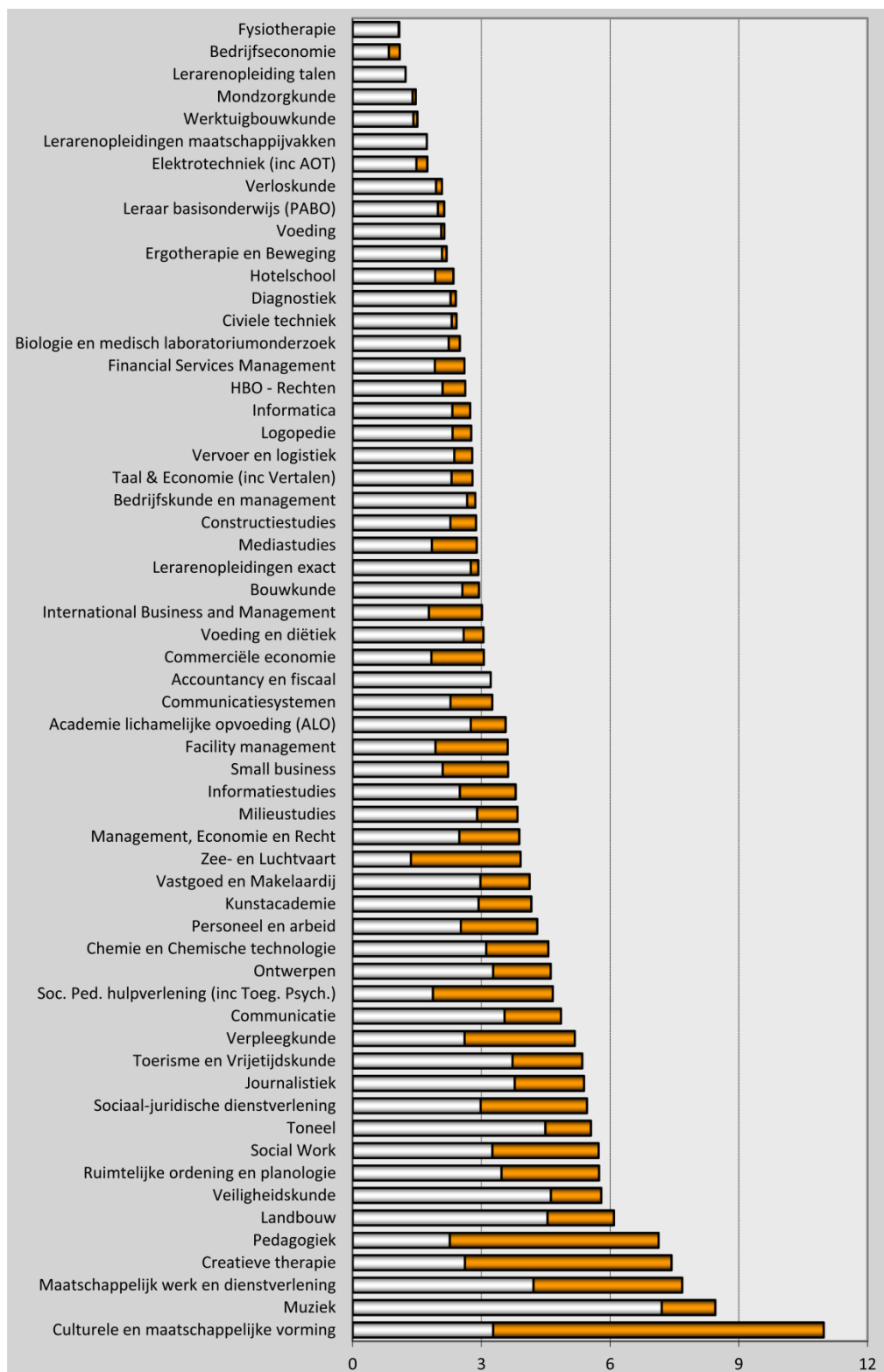
Europees is afgesproken dat er in de lidstaten een structurele hervorming komt in de vorm van een jeugdggarantie stelsel: jongeren die vier maanden of langer op zoek zijn naar werk zou een kwalitatief goed aanbod van werk, een werkervaringsplaats, een traineeship of een mogelijkheid tot doorleren moeten worden geboden. Ook Nederland wordt geacht op korte termijn hiervoor een plan in te dienen bij de Europese Commissie (Bekker, 2013). De huidige arbeidsmarktpraktijk staat nog ver af van deze ambitie. Voor jeugdwerkloosheid is de afgelopen vijf en een half crisisjaren maar beperkt en wisselend aandacht geweest:

de korte levensduur van kabinetten, onderschatting van het probleem “(elders is het erger, hier valt het wel mee”, “jongeren komen uiteindelijk wel goed terecht, want zo ging het in het verleden ook”), andere prioriteiten (bezuinigingen, discussie over pensioen, ontslag en WW), hardnekkige taboes (de vrijheid van scholen om naar believen elk type opleiding in de markt te zetten en te houden, ongeacht het arbeidsmarktperspectief), structurele knelpunten (tekort aan stageplaatsen, het ontbreken van een aparte pijler voor leer/werkplekken na het afstuderen; de “koude” overgang van school naar werk; onvoldoende gerichtheid om het versterken van belangrijke arbeidsmarktcompetenties en het documenteren daarvan, bijvoorbeeld door middel van en ePortfolio), verminderde ondersteuning van werkzoekende jongeren door de maand “zoektijd” in de Wet Werk en Bijstand, en een gebrek aan visie en creativiteit met betrekking tot wat en wanneer te doen (“we hebben geen knop om aan te draaien”) hebben de Nederlandse werkzoekende jongeren niet geholpen.

Literatuurlijst

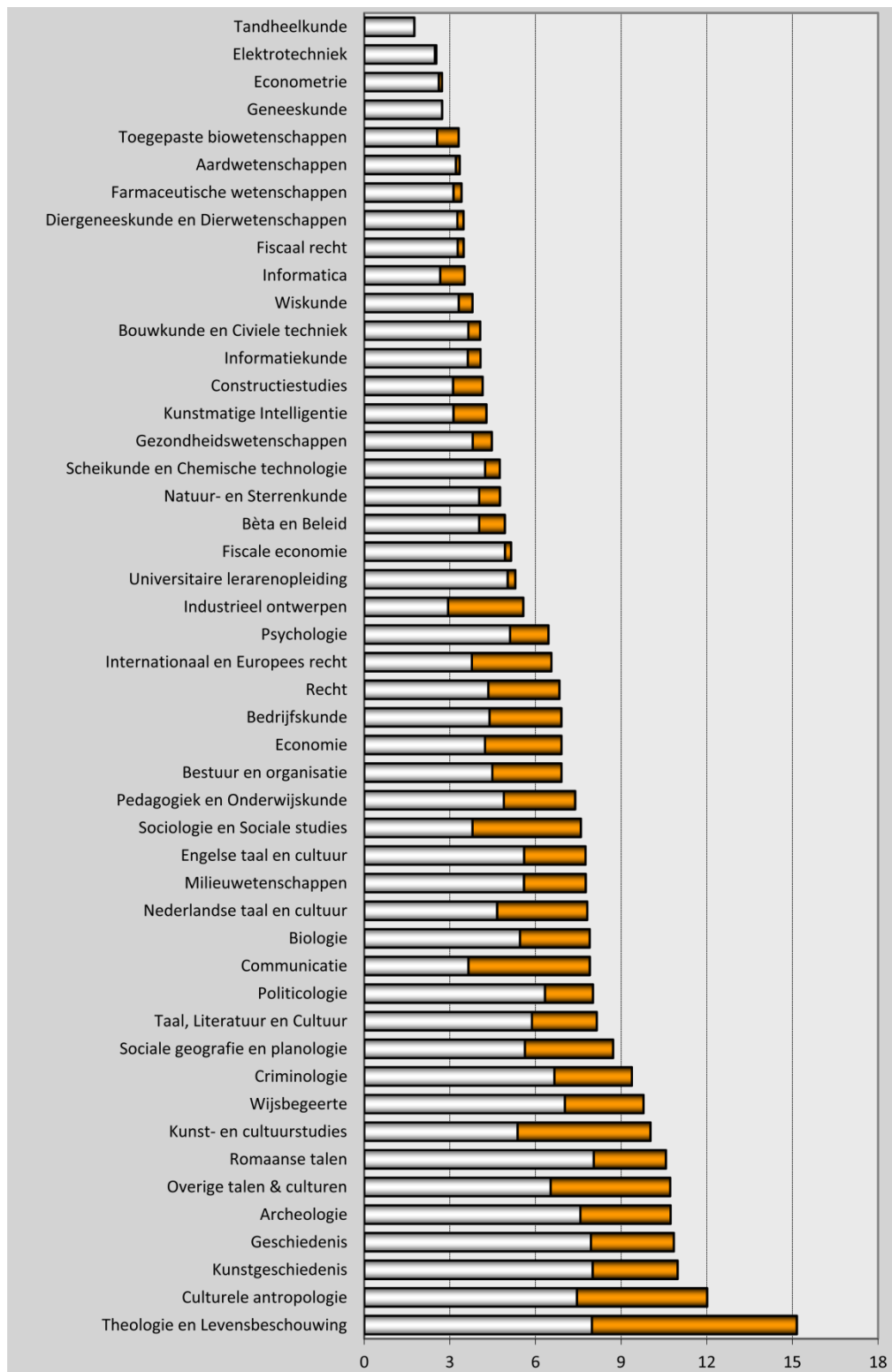
- Bekker, S. (2013). Maak een plan om jongeren perspectief te bieden. *Zeggenschap*, 3, 8-10.
- CBS. (2010). De Nederlandse samenleving 2010. Den Haag/Heerlen: CBS.
- CBS. (2012). Jaarrapport integratie 2012. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Chung, H., Bekker, S., & Houwing, H. (2012). Young people and the post-recession labour market in the context of Europe 2020. *Transfer Transfer*, 18(3), 301-317.
- Dekker, R., Houwing, H., & Kösters, L. (2012). Arbeidsmarkt - Doorstroom van flexwerkers. *Economisch-statistische berichten*, 97(4628), 70-74.
- Europese Commissie. (2010). Employment in Europe 2010. Brussel: Europese Commissie.
- Europese Commissie. (2011). Employment and Social Developments in Europe 2011. Brussel: Europese Commissie.
- Morsy, H. (2012). Scarred Generation - In advanced economies, the crisis sparked a huge increase in unemployment among younger workers that will take a long time to abate. *Finance & development*, 49(1), 15-18.
- Muffels, R. J. A. (2013). Flexibilisering en de toegang tot de arbeidsmarkt. *Tijdschrift voor Politieke Economie Digitaal*, 7(4), 79-99.
- Muffels, R. J. A., & Wilthagen, A. C. J. M. (2011). Arbeidsmarkt Flexwerk en werkzekerheid in tijden van crisis Maatregelen die de positie van insiders op de arbeidsmarkt beschermen, leiden tot een toenemend gebruik van flexwerk en bemoeilijken de overstap naar een vaste baan. *Economisch-statistische berichten*, 96(4602), 54-58.
- ROA. (2013). De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2018. Maastricht: ROA.
- RWI. (2011). Arbeidsmarktanalyse 2011. Den Haag: RWI.
- SCP. (2013). Aanbod van arbeid 2013. Den Haag: SCP.
- SEO. (2012). Studie & Werk 2012: Hbo'ers en academici van afstudeerjaar 2009/10 op de arbeidsmarkt. Amsterdam: SEO.

Bijlagen

De totale lengte van de staaf laat de zoekduur zien volgens de strenge definitie. Dit is het vinden van een baan op het eigen niveau. De lengte van de witte staaf is de zoekduur volgens de ruime definitie, waarbij ook een baan één niveau onder het eigen niveau passend is. Een geheel gekleurde staaf betekent dat afgestudeerden aan de betreffende opleiding nooit onder hun niveau aan de slag gaan. Alle gerapporteerde effecten betreffen de groep afgestudeerden van het hoger onderwijs tijdens het studiejaar 2009/2010 (SEO, 2012).

Figuur 8: Zoekduur in maanden van hbo-opleidingen tot baan onder en op niveau | Bron: SEO (2012)

De totale lengte van de staaf laat de zoekduur zien volgens de strenge definitie. Dit is het vinden van een baan op het eigen niveau. De lengte van de witte staaf is de zoekduur volgens de ruime definitie, waarbij ook een baan één niveau onder het eigen niveau passend is. Een geheel gekleurde staaf betekent dat afgestudeerden aan de betreffende opleiding nooit onder hun niveau aan de slag gaan. Alle gerapporteerde effecten beslaan de groep afgestudeerden van het hoger onderwijs tijdens het studiejaar 2009/2010 (SEO, 2012).

Figuur 9: Zoekduur in maanden van academische opleidingen tot baan onder en op niveau | Bron: SEO (2012)